

МСФЗ 9 «Фінансові інструменти»: практичні аспекти впровадження в Україні

У цій статті ми зосередимося на впливі впровадження МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» на компанії з нефінансового сектору, виходячи з досвіду PwC в Україні. В ній розглянуті не всі можливі ефекти в результаті впровадження МСФЗ 9, а лише ті з них, які найчастіше зустрічаються у практиці та можуть мати суттєвий вплив на фінансову звітність.

Ілля Таран,
директор PwC,
керівник практики консультування з бухгалтерського обліку

МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», підготовка якого тривала багато років, сьогодні стає реальністю. Стандарт набрав чинності з 1 січня 2018 року і обов'язковий до застосування усіма суб'єктами господарювання, які складають звітність за МСФЗ. Цей новий стандарт безумовно матиме істотний вплив на фінансові організації, насамперед банки, оскільки здебільшого вони утримують суттєві та складні портфелі фінансових інструментів і застосовують складні моделі управління фінансовими ризиками. Банки краще і раніше усвідомили важливість МСФЗ 9 для їхньої звітності, не в останню чергу завдяки зусиллям і настановам Національного Банку України, і вже почали застосування нового стандарту в своєму обліку. Проте МСФЗ 9 також вплине на нефінансові організації, навіть якщо у них наявні лише прості фінансові інструменти, наприклад, дебіторська заборгованість, надані кредити (фінансова допомога) та банківські депозити. Чимало таких організацій все ще перебувають на початкових етапах аналізу й впровадження МСФЗ 9 і лише зараз починають усвідомлювати ступінь змін внаслідок його застосування порівняно з попередніми правилами МСФЗ та НПСБО і відповідний вплив на фінансові показники.

МСФЗ 9 має кілька аспектів, які більш детально будуть розглянуті далі:

- 1) класифікація та оцінка фінансових активів, у тому числі:
 - боргових активів (дебіторська заборгованість, надана поворотна фінансова допомога, банківські депозити, інвестиції в облігації та векселі тощо);
 - інвестицій в інструменти капіталу (акції, частки в товариствах з обмеженою відповідальністю, паї інвестиційних фондів тощо);
- 2) знецінення фінансових активів;
- 3) класифікація та оцінка фінансових зобов'язань.

Крім того, значна частина стандарту присвячена обліку хеджування, який майже ніколи не використовується в Україні.

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ОЦІНКА БОРГОВИХ ФІНАНСОВИХ АКТИВІВ

Перш ніж розглянути практичні наслідки застосування МСФЗ 9, давайте згадаємо основні вимоги стандарту щодо класифікації та оцінки фінансових активів. МСФЗ 9 передбачає три класи фінансових активів, до кожного з яких застосовуються свої правила оцінки та визнання прибутків та збитків:

- 1) за амортизованою вартістю;
- 2) за справедливою вартістю з визнанням її змін в іншому сукупному доході;
- 3) за справедливою вартістю з визнанням її змін у прибутку або збитку.

Розподіл активів за цими класами відбувається при першому застосуванні МСФЗ 9 на 1 січня 2018 року і в подальшому при первісному визнанні кожного нового активу. Цей розподіл здійснюється відповідно до двох критеріїв: характеристики договірних грошових потоків (чи є вони виключно виплатою основної суми боргу та відсотків на неї) та бізнес-моделі, яка застосовується до цих активів (утримуються активи для погашення чи для продажу, чи для обох цілей). Класифікація активів залежно від результату застосування цих критеріїв наведена на рис. 1.

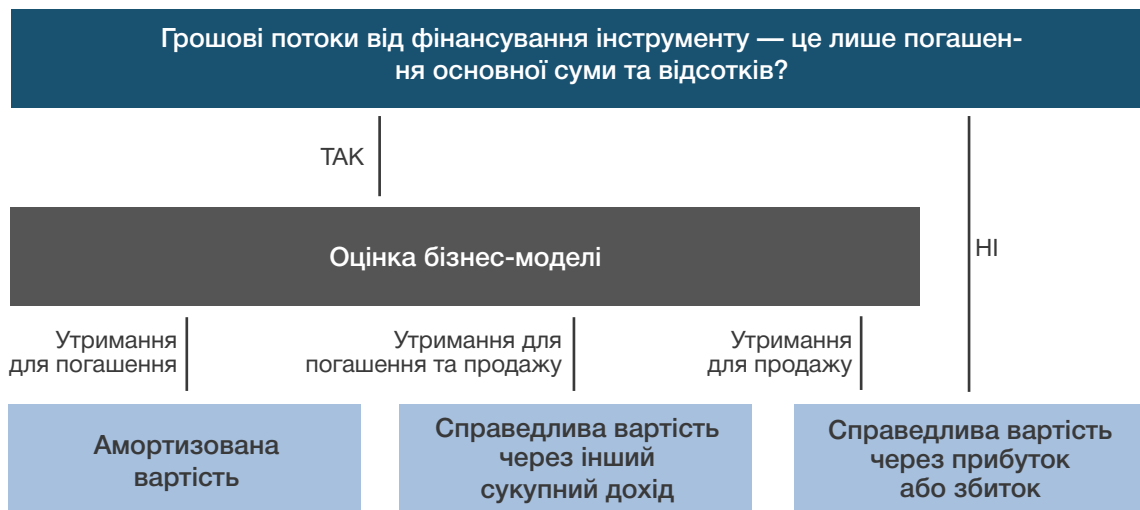

Рис. 1. МСФЗ 9 — класифікація та оцінка

Мало кому подобається облік за справедливою вартістю (чи то через інший сукупний дохід, чи то через прибуток або збиток). Такий облік вимагає оцінки справедливої вартості, що часто є непростю справою та призводить до непередбачуваних коливань показників фінансової звітності. Тому більшість компаній прагнуть зберегти для своїх фінансових активів облік за амортизованою вартістю, який раніше застосовувався за попередніми правилами МСФЗ або за ПСБО. Як видно з наведеного вище рисунка, для того, щоб актив обліковувався за амортизованою вартістю, його договірні грошові потоки мають бути лише погашенням основної суми боргу та відсотків на неї, а сам актив має утримуватися для погашення, тобто для отримання договірних грошових потоків від контрагента. Чи завжди це так для основних фінансових активів нефінансових організацій? Давайте розглянемо кожен із них окремо.

ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ

Дебіторська заборгованість — це те, що є, мабуть, у кожної організації. Як правило, до застосування МСФЗ 9 дебіторська заборгованість фактично обліковувалася за номінальною вартістю, яка також є амортизованою вартістю за відсутності відсотків, які нараховуються на неї. Мало не єдиним винятком є довгострокова дебіторська заборгованість, яка первісно визнається за теперішньою вартістю суми до отримання, а в подальшому різниця між теперішньою вартістю при первісному визнанні та номінальною сумою амортизується і визнається відсотковим доходом.

При застосуванні МСФЗ 9 до дебіторської заборгованості у багатьох виникає запитання: чи відповідає відсутність нарахування відсотків вимогам МСФЗ 9 щодо договірних грошових потоків? Насправді, це не є проблемою. Критерій договірних грошових потоків покликаний запобігти обліку за амортизованою вартістю більш складних фінансових інструментів, які містять характеристики, які не притаманні простим борговим інструментам і які наражають організацію на ризики, відмінні від лише простих відсоткових ставок та кредитного ризику. Таким чином, головне, щоб у договірних грошових потоках не було нічого зайвого, а отже, той факт, що на дебіторську заборгованість не нараховуються відсотки, сам по собі не унеможливує облік за амортизованою вартістю. Просто ефективна ставка відсотка при такому обліку буде нульовою.

Так само нарахування штрафних відсотків за прострочення платежу не порушує критерій договірних грошових потоків, за умови, що ставка відсотків відображає кредитний ризик (який, природньо, зростає у випадку прострочення) та не містить левериджу (тобто коефіцієнта, що підвищує залежність грошових потоків від певної змінної). Прикладом левериджу є відсоток, що розраховується як подвійна облікова ставка НБУ, — досить поширена в Україні практика розрахунку неустойки. Якщо умови договору містять леверидж, то дебіторська заборгованість, що виникає з такого договору, швидше за все не відповідатиме критерію договірних грошових потоків і муситиме обліковуватися за справедливою вартістю.

Ще однією поширеною проблемою, що може призвести до обліку дебіторської заборгованості за справедливою вартістю, є розрахунки з прив'язкою до курсу іноземних валют. Нерідко можна зустріти умови розрахунків, в яких сума платежу індексується на зміну курсу, як правило, долара США чи євро, за період від виставлення рахунка до його оплати. У тих випадках, коли така індексація є безумовною і повністю симетричною, відповідна дебіторська заборгованість, по суті, є монетарним активом, зафіксованим в одиницях іноземної валюти, навіть якщо фактичний розрахунок здійснюється в гривнях. Такі монетарні активи мають переоцінюватися відповідно до змін валютних курсів згідно з МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів» (відповідно до параграфу Б4.3.8(в) МСФЗ 9 такі валютні індексації є вбудованим похідним інструментом, що має тісний зв'язок з основним контрактом та обліковуються за правилами МСБО 21). Така прив'язка до іноземної валюти не суперечить критерію договірних грошових потоків, так само як і безпосередня деномінація дебіторської заборгованості та розрахунки за нею в іноземній валюті. Однак, якщо формула індексації є складнішою, то вже не можна сказати, що актив є, по суті, вираженим в іноземній валюті, а отже, прив'язка до валютного курсу буде порушенням критерію договірних грошових потоків. Це може статися, коли платіж індексується лише у випадку зростання курсу або ж зміни курсу більше, ніж на величину чи відсоток, визначені у договорі.

Окрім договірних умов самої дебіторської заборгованості, складнощі для обліку може створити і бізнес-модель управління такою дебіторською заборгованістю. Звісно ж, у більшості випадків дебіторська заборгованість утримується для отримання платежів від дебіторів, а отже, утримується до погашення, як і вимагається для обліку за амортизованою вартістю. Втім, деякі компанії вдаються до факторингу (перевідступлення) дебіторської заборгованості. Факторинг, за якого переважно всі ризики та вигоди, пов'язані з дебіторською заборгованістю, передаються фактору, в обліку еквівалентний продажу дебіторської заборгованості. Отже, якщо компанія регулярно передає свою дебіторську заборгованість у факторинг, то така заборгованість може не бути утримуваною для погашення. Тут слід також враховувати причини факторингу та характеристики дебіторської заборгованості, що передається у факторинг. Якщо факторинг є способом роботи з проблемною заборгованістю, за якою компанія так чи інакше не може повністю та вчасно отримати належні платежі, то це не є несумісним з бізнес-моделлю утримання для погашення, а отже, така дебіторська заборгованість може обліковуватися за амортизованою вартістю. Однак, якщо факторингу підлягає якісна непрострочена дебіторська заборгованість, і основною метою факторингу є управління робочим капіталом та ліквідністю компанії, то це, очевидно, не є бізнес-моделлю утримання для погашення, і відповідна дебіторська заборгованість має обліковуватися за справедливою вартістю з моменту первісного визнання і аж до передання у факторинг.

БАНКІВСЬКІ ДЕПОЗИТИ

За відсутності розвиненого фінансового ринку банківські депозити сьогодні є одним з основних інструментів інвестування тимчасово вільних коштів. Короткострокові депозити часто розглядаються як еквівалент грошових коштів (параграф 7 МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів»). Найпоширеніші в Україні депозити мають фіксовані відсоткові ставки або ж ставки, що змінюються передбаченим чином залежно від суми депозиту та строку перебування коштів на ньому. Депозити можуть також передбачати умови продовження за фіксованою чи поточною ринковою ставкою та дострокового зняття коштів. Такі умови, як правило, відповідають критерію договірних грошових потоків, що містять лише погашення основного боргу та відсотків на нього, а отже, дозволяють облік за амортизованою вартістю.

Потенційно проблемними для обліку можуть бути депозити з індексацією до курсів іноземних валют чи цін на дорогоцінні метали, однак такі продукти не є поширеними в Україні.

БОРГОВІ ЦІННІ ПАПЕРИ

ОВДП та облігації інших підприємств та банків є звичним інструментом інвестування українських фінансових установ, проте і деякі нефінансові організації мають такі інвестиції на своєму балансі. Для цінних паперів важливо, в першу чергу, визначити бізнес-модель, яка до них застосовується, і тут однаково можливі всі три варіанти. Для деяких підприємств такі інвестиції — це інструмент отримання короткострокового прибутку, який може бути проданий в будь-який момент за сприятливих обставин. Це означає, що бізнес-моделлю для цілей МСФЗ 9 є утримання для продажу, навіть якщо деякі інвестиції інколи утримуються аж до дати їх погашення, а отже, такі інвестиції мають оцінюватися за справедливою вартістю з відображенням сум переоцінки у прибутку або збитку. Для інших підприємств інвестиції в облігації — це інвестиції про всяк випадок. Вони можуть триматися до погашення, а можуть бути продані, якщо раптом виникне потреба в грошових коштах. Така бізнес-модель є змі-

шаною, а отже, вимагає обліку за справедливою вартістю через інший сукупний дохід за умови дотримання критерію договірних грошових потоків. Втім для більшості підприємств інвестиції в облігації, особливо в ОВДП, є просто альтернативою банківського депозиту, і вони утримуються до дати погашення, так само як і депозити. Тому, як і для депозитів, бізнес-моделлю є утримання для погашення.

Що стосується договірних грошових потоків, то українські облігації, як і депозити, мають, як правило, досить прості умови, що не містять нічого, крім погашення основного боргу та відсотків. Можливість дострокового викупу облігацій не становить проблеми, якщо викуп відбувається за номінальною вартістю зі сплатою нарахованих відсотків. Так само й перегляд відсоткової ставки не суперечить критерію договірних грошових потоків, оскільки нова ставка встановлюється на поточному ринковому рівні, а власники облігацій мають можливість пред'явити їх до викупу у разі незгоди з новою ставкою.

Однак трапляються й договірні умови облігацій, що є не лише погашенням основного боргу і відсотків. Яскравим прикладом є ОВДП, індексовані за курсом долара США. Такі облігації мають обліковуватися за справедливою вартістю через прибутки та збитки незалежно від бізнес-моделі.

КРЕДИТИ ТА ФІНАНСОВА ДОПОМОГА

Кредити (фінансова допомога) надаються найчастіше пов'язаним сторонам і тому можуть мати будь-які, часто неринкові, умови. Типовою ситуацією є відсутність відсотків за кредитом або ж нарахування відсотків за ставкою, нижчою за ринкову. Як правило, такі кредити первісно визнаються за вартістю, нижчою за номінальну, розрахованою як теперішня вартість очікуваних грошових потоків, дисконтована за ринковою ставкою. Так само як і у випадку дебіторської заборгованості, відсутність або низький рівень відсоткової ставки не порушує критерій договірних грошових потоків. Більше того, не є проблемою і можливість дострокового погашення таких кредитів за умови, що погашення відбувається за номінальною вартістю кредиту зі сплатою нарахованих договірних відсотків, якщо такі є.

Складнощі з обліком наданих кредитів виникають тоді, коли від самого моменту видачі кредиту є сумніви у спроможності позичальника сплатити кредит. Така ситуація може виникнути, коли діяльність позичальника фінансується переважно за рахунок кредиту (фінансової допомоги), а його власний капітал — мінімальний. Багато хто в подібній ситуації починає думати про зменшення корисності, яке ми розглянемо далі. Однак, згідно з вимогами МСФЗ 9 у першу чергу слід визначити класифікацію і метод оцінки кредиту. Якщо кредит є головним, а тим більше єдиним, джерелом фінансування позичальника, то грошові потоки за кредитом більшою мірою залежать від результатів діяльності позичальника, аніж від договірних умов. Такий кредит, по суті, є інвестицією у бізнес позичальника, який наражає кредитора на операційні ризики на додачу до кредитного та відсоткового ризиків, а отже, має обліковуватися за справедливою вартістю через прибутки та збитки.

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ОЦІНКА ІНСТРУМЕНТІВ КАПІТАЛУ

До інструментів капіталу теоретично застосовуються загальні вимоги МСФЗ 9 щодо класифікації фінансових активів, включно з аналізом договірних грошових потоків і бізнес-моделі. Однак, оскільки за своєю природою інструменти капіталу не дають безумовного права на отримання грошових

Втім такий виняток ❶ не можна застосовувати до інструментів, що мають котирування (параграф Б5.2.6 МСФЗ 9), а також ним не можуть користуватися фінансові інститути та інвестиційні фонди (параграф 5.18 Основи для висновків до МСФЗ 9).

коштів, а будь-які платежі за ними прямо залежать від результатів діяльності емітента, то грошові потоки за інструментами капіталу ніколи не є виплатами основного боргу та відсотків. Отже, такі активи мають обліковуватися за справедливою вартістю через прибуток або збиток. МСФЗ 9, на відміну від МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка», не робить винятку для інвестицій, що не мають котирувань. За МСБО 39 такі інвестиції можна було обліковувати за собівартістю, якщо справедливу вартість неможливо було достовірно оцінити. МСФЗ 9 вимагає оцінювати за справедливою вартістю навіть такі інвестиції, хоча й припускає, що у **ВИНЯТКОВИХ** випадках собівартість може бути прийнятним наближенням оцінки за справедливою вартістю (параграф Б5.2.3 МСФЗ 9) ❶. Визначення справедливої вартості є досить непростим завданням і більшість компаній можуть зіштовхнутися зі значними труднощами при її оцінці, особливо враховуючи обмеженість інформації на українському ринку. Для суттєвих інвестицій може бути потрібно залучення професійних оцінювачів, хоча це й не вимагається МСФЗ.

Щоб пом'якшити вплив переоцінки інструментів капіталу на фінансовий результат, МСФЗ 9 дозволяє для кожного окремого такого інструменту прийняти рішення переоцінювати його через інший сукупний дохід замість прибутку або збитку. Таке рішення має бути прийняте та належним чином оформлене на дату першого застосування МСФЗ 9 для наявних інвестицій в інструменти капіталу та на дату первісного визнання для інвестицій, що придбаватимуться в подальшому. Це рішення не може бути переглянуте в майбутньому, а отже, відповідні інвестиції будуть переоцінюватися через інший сукупний дохід аж до їх вибуття. При цьому дивіденди від них все одно визнаються в прибутку або збитку, але всі інші зміни справедливої вартості ніколи не переносяться до прибутку або збитку, навіть при вибутті.

Також слід зазначити, що можливість переоцінки інструментів капіталу через інший сукупний дохід передбачена лише для активів, які відповідають визначенню інструментів капіталу в МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання». На практиці в Україні це означає, що така можливість існує для інвестицій в акції приватних та публічних акціонерних товариств. Однак, вона, як правило, не може бути застосована до інвестицій в частки товариств з обмеженою відповідальністю, учасники яких мають право вийти з товариства та забрати свою частку грошима, або в паї інвестиційних фондів, які мають обмежений строк діяльності або зобов'язані викуповувати свої паї в інвесторів, оскільки такі частки та паї не є інструментами капіталу за визначенням МСБО 32.

ЗНЕЦІНЕННЯ ФІНАНСОВИХ АКТИВІВ

Вимоги до оцінки знецінення (зменшення корисності) МСФЗ 9 застосовуються не для всіх фінансових активів, а лише до боргових активів, що оцінюються за амортизованою вартістю та за справедливою вартістю через інший сукупний дохід.

МСФЗ 9 фундаментально змінив підхід до знецінення фінансових активів порівняно з МСБО 39. МСБО 39 вимагав визнання знецінення лише у випадку наявності ознак знецінення, які свідчать, що воно вже відбулося станом на звітну дату. Подібний принцип застосовується і в ПСБО. МСФЗ 9 натомість вимагає створення резервів під очікувані кредитні збитки, тобто збитки від знецінення, яке може статися в майбутньому, навіть з мінімальною ймовірністю. В результаті застосування цих вимог резерв під кредитні збитки створюється з моменту первісного визнання активу, що вочевидь збільшує суму резервів порівняно з поточним обліком. Очікувані кредитні збитки за МСФЗ 9 завжди більше нуля, оскільки

ки неможливо припустити, що заборгованість завжди буде повернута в повному обсязі в усіх можливих сценаріях. Тому при оцінці зменшення корисності не розглядається те, створювати резерви чи ні, а завжди обов'язково оцінюється їх сума.

СПРОЩЕНИЙ ПІДХІД ДО ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

Для торговельної дебіторської заборгованості параграф Б5.5.35 стандарту передбачає спрощений підхід і дозволяє використання *матриці резервування* (provision matrix)², за якою резерви на покриття збитків розраховуються щодо дебіторської заборгованості, суми якої розподіляються за різними строками утворення заборгованості та прострочення платежів³. Застосування таких матриць резервування показано в Прикладі № 12 Ілюстративних прикладів до МСФЗ 9, проте стандарт не пояснює, як визначити застосовувані коефіцієнти дефолту на практиці. Однак зрозуміло, що коефіцієнти дефолту і, відповідно, резерв під збитки як відсоток від залишку заборгованості зростають у міру збільшення періоду прострочення платежів.

Використання матриць резервування є найбільш поширеним підходом до оцінки резервів і на практиці. Вихідними даними для матриць резервування, як правило, є історичні дані щодо прострочення платежів та списання безнадійної заборгованості. Проте підходи до розрахунку відсотків резервування в таких матрицях, за відсутності керівництва в стандарті, можуть бути різними. В першу чергу застосовуваний підхід залежить від наявності та якості історичних даних. Методи, що ми найчастіше спостерігаємо, включають:

- аналіз в розрізі окремих балансів. Цей підхід відслідковує динаміку погашення кожного окремого балансу дебіторської заборгованості, як правило, в розрізі окремих інвойсів, а потім усереднює отриману статистику неплатежів;
- вінтажний аналіз, який відслідковує історію прострочення та списання дебіторської заборгованості, що виникла від продажів за певний період. Застосування цього підходу вимагає наявності даних про статус прострочення дебіторської заборгованості, що виникла у певному періоді, у всі наступні періоди;
- аналіз змін статусу прострочення загального балансу дебіторської заборгованості на кінець кожного періоду в розрізі строків прострочення, але незалежно від періоду виникнення.

Це, звісно, не вичерпний перелік можливих методів і стандарт не обмежує використання інших. Але будь-який метод дає адекватні результати, тільки якщо він базується на достатньо великому і статистично репрезентативному обсязі інформації. Ці методи не працюють для окремих особливо великих дебіторів або ж заборгованості з особливими умовами, що суттєво відрізняються від інших. Для таких балансів більше підходять методи загального підходу до знецінення, розглянуті далі. Крім того, застосування агрегованих даних має враховувати характеристики дебіторської заборгованості й аналізувати разом лише баланси зі схожими характеристиками.

Слід також зауважити, що МСФЗ 9 вимагає враховувати прогностичні дані, а не лише історичні, і в цьому є ще одна його суттєва відмінність від попередніх правил. Отже, до матриць резервування, розрахованих на історичних даних, як правило, треба застосувати додаткові коригування, щоб відобразити очікувані зміни в якості погашення дебіторської заборгованості порівняно з історичними даними, причому ці зміни можуть бути як негативним, так і позитивним.

² В українських перекладах інколи — «матриця забезпечень».

³ Зауважимо, що МСБО 39 ставив під сумнів прийнятність застосування такої бухгалтерської техніки, хоча й не забороняв її (див. параграф 4.5 п'ятого розділу Керівництва із запровадження МСБО 39).

ЗАГАЛЬНИЙ ПІДХІД

Для всіх інших активів стандарт передбачає оцінку зменшення корисності в три етапи. На *першому етапі*, при первісному визнанні та за відсутності суттєвого зростання кредитного ризику, резерв під збитки розраховується як очікувані кредитні збитки на горизонті до 12 місяців (або менше, якщо строк до погашення активу менше). На *другому етапі*, при суттєвому зростанні кредитного ризику, резерв під збитки розраховується як очікувані кредитні збитки за весь залишковий строк дії активу. На *третьому етапі*, при настанні події дефолту (об'єктивних ознак знецінення), резерв під збитки продовжує розраховуватися як очікувані кредитні збитки за весь залишковий строк дії активу, але при цьому відсотки починають нараховуватися на чисту балансову вартість активу після вирахування резерву, в той час як на перших двох етапах відсотки нараховуються на валову балансову вартість без врахування резерву.

Аналіз зростання кредитного ризику та моменту настання дефолту може базуватися на різноманітних кількісних та якісних показниках, однак стандарт припускає, що суттєве зростання ризику відбувається при простроченні на 30 днів (параграф 5.5.11 МСФЗ 9), а дефолт (подія знецінення) — при простроченні на 90 днів (параграф Б5.5.37 МСФЗ 9). Це так звані *спростовні* припущення (*rebuttable presumption*) стандарту. На практиці ми бачимо, що підприємства нефінансового сектору спираються переважно на ці стандартні індикатори. Крім того, ми часто бачимо, що переважна більшість фінансових активів нефінансових підприємств є короткостроковими, а отже, немає різниці між 12-місячними кредитними збитками та збитками за весь строк дії активу.

Тож головним питанням є: як оцінити суму очікуваних збитків? Знову ж таки, стандарт не вимагає застосування конкретних підходів, то ж у підприємств є певна свобода вибору. Але так само, як і для матриць резервування, обраний підхід значною мірою залежить від наявності інформації. Теоретично, можна було б застосувати щось подібне до матриць резервування, однак для активів інших, ніж дебіторська заборгованість, у підприємств, як правило, недостатньо власної історичної інформації. Тож підходи, які ми бачимо на практиці, включають:

- **Сценарний аналіз.** Це розрахунок очікуваних грошових потоків для кількох сценаріїв можливого погашення активу та зважування їх результатів на ймовірності. Для активів без ознак знецінення найбільш ймовірний сценарій, як правило, — це повне погашення без збитків. Однак аналіз також має враховувати можливість збитків, аж до повного списання активу. Найбільшим судженням в такому аналізі є визначення ймовірностей різних сценаріїв, для яких часто важко знайти об'єктивне підтвердження.
- **Зовнішня статистика**, як правило, рейтингових агенцій (Moody's, S&P тощо). Цей метод найбільше підходить для оцінки збитків за контрагентами, що мають зовнішній рейтинг. Для кожного рейтингу можна знайти інформацію щодо ймовірності дефолту та збитків, виходячи з багаторічного досвіду роботи рейтингових агенцій. Цей підхід можна також застосувати і до контрагентів без рейтингів, однак це вимагає власної оцінки того, якому рейтингу вони могли б відповідати.
- **Кредитні спреди** за облігаціями або кредитно-дефолтними свопами. Цей підхід базується на ринкових котируваннях облігацій або кредитно-дефолтних свопів для контрагента, або компанії, близьких за своєю кредитною якістю та показниками діяльності до контрагента. За умови наявності належних котирувань, цей

підхід одразу враховує і ймовірність дефолту, і збиток у випадку дефолту. Більше того, поточні котирування вже враховують очікування ринку щодо майбутніх змін, тож за такого підходу може не знадобитися додаткове врахування прогнозної інформації.

Знову ж таки, це не вичерпний перелік і інші підходи теж можливі. Однак слід пам'ятати, що оцінка резерву під збитки має здійснюватися для всіх боргових фінансових активів, що обліковуються за амортизованою вартістю або за справедливою вартістю через інший сукупний дохід, включаючи надану фінансову допомогу, банківські депозити, векселі, облігації тощо, і резерв не може бути нульовим. У найкращому випадку сума резерву може виявитися несуттєвою, але й це потрібно довести, зробивши хоча б приблизну оцінку.

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ОЦІНКА ФІНАНСОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

І наостанок кілька слів про фінансові зобов'язання. Їх облік суттєво не змінився в МСФЗ 9 порівняно з МСБО 39 чи ПСБО⁴. Єдиний нюанс, на який слід звернути увагу, — це облік **модифікації**, тобто зміни договірних умов зобов'язання, що не призводить до припинення визнання зобов'язання (тобто в ситуації, коли договір було змінено **несуттєво** — див. параграф Б3.3.6 МСФЗ 9).

Раніше ефект таких модифікацій обліковувався за МСБО 39 шляхом *коригування ефективної ставки відсотка* і таким чином визнавався протягом решти строку дії зобов'язання як зменшення чи збільшення відсоткових витрат. Однак МСФЗ 9 вимагає визнавати такий ефект у прибутку або збитку одразу в момент модифікації шляхом коригування балансової вартості зобов'язання і надалі обліковувати зобов'язання за первісною ефективною ставкою. Ця зміна є актуальною для багатьох українських підприємств, які мають кредити від банків або інші запозичення, та переглядали і продовжують переглядати їх умови шляхом зміни відсоткових ставок, строків погашення, графіків платежів тощо.

⁴ Щоправда, важливою зміною також прийнято вважати вимогу відображати вплив змін власного кредитного ризику емітента через інший сукупний дохід для фінансових зобов'язань, призначених для оцінки за справедливою вартістю. Втім, в українських реаліях така модель є радше екзотикою.